

Ontwerpen in het zand

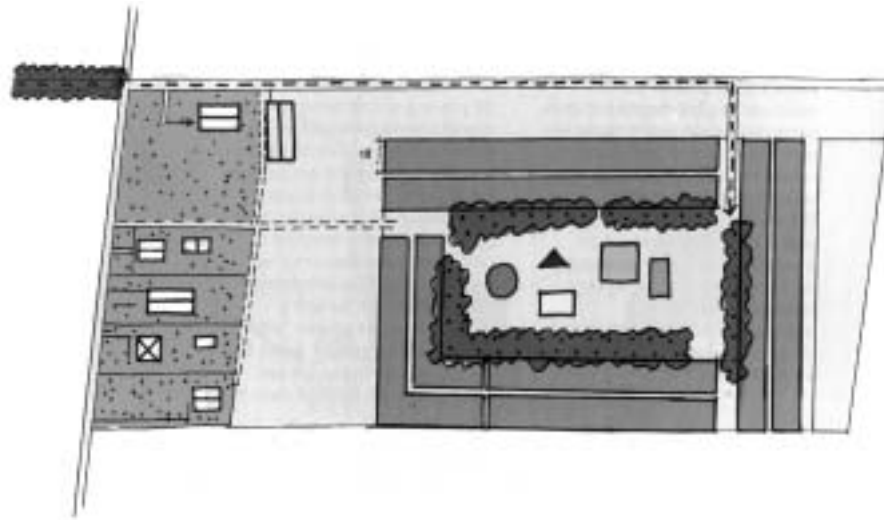
1997. Het jaar dat de varkenspest zich als een lopend vuurtje verspreidde over grote delen van Nederland. Dit mocht in de toekomst nooit meer gebeuren! Zo werd de varkenspest aanleiding voor een grootse ruimtelijke herstructurering van de zandgebieden, waar de meeste intensieve veehouderij geconcentreerd is. Een derde van Nederland kreeg de opdracht om voor hun buitengebied reconstructieplannen te schrijven.

Manoesjka Snijders

Ontwerpatelier Reconstructie
Zandgebieden
ontwerpatelier@dlg.agro.nl

Figuren

Ontwerpatelier Reconstructie
Zandgebieden & DLG

Hofboerderij

Ruimtelijke kwaliteitsverbetering

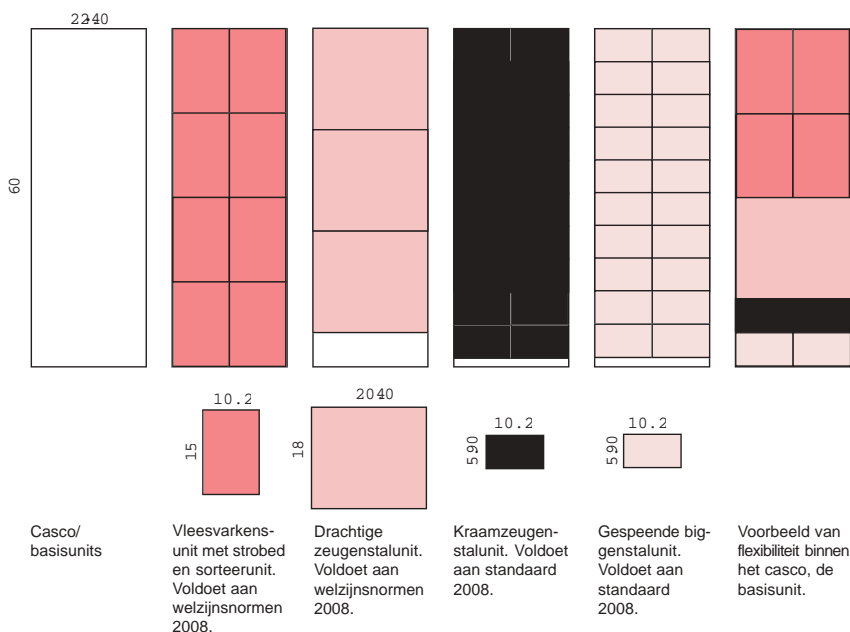
De zandgebieden in Nederland zullen de komende jaren flink veranderen. In grote delen van Brabant, Limburg, Gelderland, Overijssel en Utrecht zullen als gevolg van de Reconstructiewet, van kracht geworden in april 2002, veel intensieve veehouderijen verdwijnen of verplaatst worden. Door middel van zoneringsmaatregelen zullen er landbouwontwikkelingsgebieden (gericht op landbouw), verwevingsgebieden (evenwicht tussen landbouw, natuur en wonen) en extensiveringsgebieden (gericht op natuur of wonen) ontstaan. Dat heeft niet alleen gevolgen voor de agrarische bedrijven zelf, ook het landschap en het gebruik daarvan zullen er door veranderen. Deze verandering brengt kansen mee: betere toekomstperspectieven voor de landbouw, milieu-problemen kunnen worden opgelost en er ontstaat ruimte voor het beter omgaan met water en nieuwe functies zoals wonen, natuur, recreatie. Door met de veranderingen op een creatieve manier om te gaan kan het landschap aan waarde winnen en meer betekenis krijgen voor de mensen die er wonen en werken of het gebied als recreant bezoeken. Kortom: een algehele ruimtelijke kwaliteitsverbetering.

Reconstructie als Groot project

Er liggen in deze herstructurering enorme uitdagingen om via het ontwerp bovengenoemde kwaliteitsverbetering vorm te geven. Vandaar dat de reconstructie in de derde Architectuurnota is opgenomen als één van de tien Grote Projecten, waaronder bijvoorbeeld ook de Nieuwe Hollandse Waterlinie en het Routeontwerp voor de A12 vallen. Er werd een Ontwerpatelier ingesteld om het ontwerpen aan de zandgebieden te inspireren, te stimuleren en te faciliteren. Ervaring leert dat ontwerpen aan het landelijk gebied voor veel mensen geen vanzelfsprekendheid is en dat pendelen tussen schaalniveaus (te) weinig gebeurt. En dit terwijl er ontwerp-opgaven liggen van nationaal niveau tot die ene boerderij op die ene kavel en van abstract ruimtelijke concept tot concrete uitwerkingen in een beeldkwaliteitsplan (bijvoorbeeld Elsendorp¹⁾) of boerderijontwerp. Kansen en uitdagingen te over!

Ontwerpen aan de varkenshouderij van de toekomst

Op het niveau van de kleinste module, de individuele boer, heeft het ontwerpatelier in 2002 samen met betrokkenen in het gebied een workshop gehouden. Verschillende scenario's zijn daar uitge-

Flexibele stallenbouw

werkt, zowel voor de varkenshouderij als voor de melkveehouderij. Ik zal niet ingaan op de vooraf gemaakte analyses, de gestelde eisen en al het andere, maar zal twee scenario's onder de aandacht brengen.

1. Lang leven de varkensstal

Centraal bij dit scenario is het verbeteren van het imago van de varkenshouderij, de meest bepalende factor voor de kwaliteitssprong die de sector moet maken. Daarom is het motto "varkenstrots" belangrijk bij het ontwerpen van nieuwe stallen. Gedeeltelijke toegankelijkheid van het bedrijf voor publiek in bijvoorbeeld een winkel of een restaurant kan daarbij helpen. Het aanzicht van het gebouw is daarbij belangrijk, naast de lange levensduur en de mogelijkheden voor hergebruik door andere functies. Deze uitgangspunten zijn gebruikt bij het maken van een ontwerp voor de nieuwe locatie van vier varkensboeren. De "varkenstrots" straalt uit in het volume. De stallen worden gebouwd in een hof en op de binnenplaats staan losse elementen als silo's. De vier woningen staan aan de openbare weg waar ook een winkel of een restaurant kan komen. De uitloopruimte voor de zeugen, die vanaf 2008 verplicht is, wordt op het dak gemaakt.

De varkens zijn zo vanaf de openbare weg zichtbaar maar blijven tot op veilige afstand van bezoekers. Het is relatief eenvoudig om de mest op te vangen.

2. High-tech stal

De huidige afschrijvingstermijn voor varkensstallen en installaties is 15 jaar. Dit gegeven leidt veelal tot stallen met lage gemetselde muren en een golfplaten dak. Om de mooiste stal van Nederland te kunnen maken, moet de afschrijvingsstermijn op 30 of 50 jaar worden gesteld. De aanvangsinvesteringen zullen immers hoger zijn. Dat betekent als basisvoorwaarde een grote flexibiliteit in het gebruik: het gebouw moet eenvoudig kunnen worden uitgebreid als het bedrijf groeit, de uitwisselbaarheid van verschillende type varkensstallen moet groot zijn en het gebouw moet zich makkelijk kunnen aanpassen aan veranderende eisen voor milieu en dierwelzijn. En indien verschillende boeren met elkaar samenwerken, moeten de gebouwen ook nog aanpasbaar zijn aan eventuele individuele veranderingen.

Er is gezocht naar één type stal met de ideale maat die voor alle vormen van gebruik (zeugenstal, opfokstal en vleesvarkensstal) bruikbaar is. Een maatverhouding van 22,40 meter bij 60 meter is

ideaal voor de varkensstal van de toekomst. Buiten de stal moet ruimte gereserveerd worden voor de genoemde uitloopmogelijkheden voor zeugen.

Twaalf jaar werk in uitvoering

De reconstructie staat aan de vooravond van een nieuwe fase: de uitvoering. Een fase waarin nog altijd het doel van de reconstructiewet, namelijk het verbeteren van de ruimtelijke structuur van de concentratiegebieden, nagestreefd moet worden. Een fase dus waarin nog volop nagedacht zal moeten worden over inrichting van de zandgebieden en de daarmee gewenste ruimtelijke kwaliteitsverbetering. Er liggen in ieder geval genoeg kansen om via het ontwerp deze slag te slaan! <<

Noot

1. Beeldkwaliteitsplan Elsendorp, *Veenbos en Bosch landschapsarchitecten, juni 2001*

Literatuur

- Zandlandschap: nuttig én mooi, *Ontwerpatelier Reconstructie Zandgebieden, 2002*
- Ontwerpen aan het agrarisch landschap van de toekomst, *Ontwerpatelier Reconstructie Zandgebieden, maart 2002*

Summary

In 1997 the Dutch agriculture was struck by an epidemic disease: swine plague. It caused a lot of economic and social problems. Hundreds of farmers had to close their firm. This must not happen again!

That's why the 'Reconstruction' was started. One third of Holland had to make new plans for the rural area, which ended in a new spatial structure, where most of the intensive livestock agriculture will be settled in the future.